Broedvogelinventarisatie van een aantal terreinen aan de binnenduinrand in 2001

Fred Hopman

Inleiding

In 2001 werden er wederom een aantal parken en een privé-terrein op broedvogels geteld. Deze terreinen aan de binnenduinrand behoren tot de meest vogelrijke gebieden van Zuid-Kennemerland (Geelhoed et al, 1998). Gert Baeyens telde het Bennebroekerbos, Leen Noordzij en ik namen Klein Wildhoef voor onze rekening en Velserbeek en Hoogergeest werden door Lady Benedictine de Rainfreville, mijn Normandische vuilnisbak en mijzelf geïnventariseerd. De gegevens werden uitgewerkt volgens de SOVON-criteria (Van Dijk, 1996).

Bennebroekerbos

Dit rustige park is een afwisselend bosgebied van ongeveer 30 hectare met een rijke stinsevegetatie, oude Beuken met plaatselijk een dichte ondergroei. Hulst, Taxus, Rhododendron, Lijsterbes, Es, Esdoorn, Vlier, Kardinaalsmuts, Braam en Framboos vallen op. Twee vijvers completeren het geheel.

Door het gebied frequent te bezoeken kreeg Gert de indruk dat van een aantal soorten het aantal territoria iets hoger lag. De interpretatie van de soortkaarten is door Hans Vader gedaan. Het ene paar Nijlganzen kreeg op 21 mei 10 jongen terwijl het andere paar toen 6 eieren in een oud futennest gelegd had. Het nest van de Scholeksters, dat op een aangrenzende flat lag, is door dakwerkzaamheden verstoord.

De Blauwe Reigers hadden vier nesten gebouwd, waarvan er drie bezet waren. Twee paren kregen jongen. De Buizerd werd twee maal waargenomen; het nest is niet gevonden. In totaal konden er 29 soorten genoteerd worden die 203 territoria bezetten, hetgeen een dichtheid van 6,8 territoria per hectare geeft.

Tabel 1. Aantal territoria van broedvogels in het Bennebroekerbos in 2001. 0 = wel waarneming, geen territorium volgens criteria.

Soort	Territoria	Soort	Territoria
Fuut	1	Roodborst	19
Blauwe Reiger	3	Merel	34
Nijlgans	2	Zanglijster	7
Kuifeend	0	Tuinfluiter	1
Wilde eend	8	Zwartkop	8
Buizerd	1	Tjiftjaf	8
Fazant	1	Fitis	0
Waterhoen	1	Goudhaan	0
Meerkoet	2	Staartmees	1
Scholekster	0	Glanskop	3
Holenduif	6	Pimpelmees	13
Houtduif	17	Koolmees	12
Koekoek	1	Boomklever	4
Bosuil	0	Boomkruiper	2
Groene Specht	1	Gaai	3
Grote Bonte Specht	2	Kauw	7
Winterkoning	31	Zwarte Kraai	0
Heggenmus	2	Vink	2

Klein Wildhoef

Klein Wildhoef is een privé-terrein van een kleine 8 hectare. Aan de noordzijde grenst het aan de Schapenduinen. De zuidzijde wordt gevormd door de Donkere Laan, het landgoed Caprera en de daar aan de westkant gelegen sportvelden en Bloemendaal aan de oostzijde. Dit rustige stukje Kennemerland bestaat uit een gemengd bos met vrij veel Beuken, eiken en kastanjes, een aantal gazons en een meanderende beek, die via een halfronde vijver het terrein aan de zuidoostzijde weer verlaat. Aan de oostkant is ook nog het nodige naaldhout te vinden. Het huis van de bewoners, een groentetuin met kas, een theeprieel en een ijskelder zijn de overige noemenswaardigheden. De op het terrein aanwezige nestkastjes werden in het voorseizoen schoongemaakt, zo nodig vervangen en gedurende het broedseizoen gecontroleerd.
Klein Wildhoef werd op verzoek van Mevrouw Kramer, de bewoonster van dit gebied, geteld. Voordat ik begon heb ik, kijkend naar inventarisaties van omringende gebieden, een schatting gemaakt van de mogelijke broedvogelpopulatie. Tabel 2 geeft de schatting en daarnaast de werkelijke aantallen. Mijn schatting werd door ongeveer de helft van de aanwezige soorten (ruim) overtroffen, één van de vele verrassingen waardoor het inventariseren zo boeiend blijft.

*Tabel 2. Geschatte en getelde aantallen broedvogelterritoria op Klein Wildhoef in 2001. x = niet geschat, o= wel waargenomen, geen territorium. * = niet waargenomen.*

Soort	Geschat	Geteld	Soort	Geschat	Geteld
Nijlgans	X	1	Tuinfluiter	0 - 2	2
Wilde eend	2 - 6	3	Zwartkop	3 - 8	7
Soepeend	X	2	Tjiftjaf	2 - 5	6
Meerkoet	1 - 3	2	Fitis	1 - 4	*
Holenduif	0 - 3	2	Goudhaan	x	2
Houtduif	1 - 5	10	Staartmees	1 - 2	1
Turkse tortel	0 - 2	*	Glanskop	1 - 3	2
Bosuil	1	1	Pimpelmees	5 - 10	14
Groene Specht	0 - 1	0	Koolmees	5 - 10	21
Gr.Bonte Specht	1 - 4	5	Boomklever	0 - 2	3
Winterkoning	5 - 10	20	Boomkruiper	0 - 2	3
Heggenmus	1 - 3	1	Gaai	1 - 3	3
Roodborst	4 - 10	15	Ekster	1 - 3	1
Merel	8 - 12	18	Zwarte Kraai	1 - 3	2
Zanglijster	1 - 3	5	Vink	0 - 2	2

In totaal leverde Klein Wildhoef 27 soorten op die samen 154 territoria bezetten; hetgeen neerkomt op 19,7 territoria per hectare. Een getal waar menig natuurgebied graag mee zou pronken! Hierbij dient natuurlijk wel opgemerkt te worden dat bij een betrekkelijk klein gebied relatief veel territoria kunnen overlappen met omringende gebieden.

Qua zoogdieren werden Eekhoorn en Haas waargenomen. De aanwezigheid van Vos was, in de vorm van prenten en poep, af te leiden en er bleek een burcht op het eilandje te bestaan.

Koperwiek, Kuifeend, Houtsnip, Sperwer, Buizerd, Grote Zaagbek, Groene Specht, Keep en IJsvogel werden wel waargenomen, maar konden volgens de SOVON-spelregels niet als territorium aangemerkt worden. Dick van Galen is ondertussen ingeschakeld om te kijken of er een ijsvogelwandje te realiseren is.

De nestkasten die er hingen bleken grotendeels bezet te zijn; de uilenkast bleek in het voorjaar bezet te zijn door een Bosuil en later door een Holenduif. Van de 22 nestkasten die beschikbaar waren voor Kool- en Pimpelmees bleken er 20 bezet; 14 door Koolmees en 6 door Pimpelmees. Deze beide mezensoorten behoren tot de zeer talrijke broedvogels in Nederland: 125.00 tot 150.000 paar Pimpels en 250.000 tot 500.000 paar Koolmezen (Bijlsma et al, 2001). Op Klein Wildhoef valt deze verhouding binnen dezelfde marges. Beide soorten hebben een broedduur van ongeveer twee weken en de jongen verlaten na ongeveer drie weken

het nest (Sluiters, 1958). De nestkasten werden op 31 mei nagekeken en tabel 3 geeft de resultaten.

*Tabel 3. Broedresultaten van mezen in nestkasten. De leeftijd van de aangetroffen "jongen" is voor dit overzicht niet volgens de nestkaartindeling van SOVON ingedeeld maar in weken: * = nest zonder eieren; 0 = nog niet uit het ei; 1= jongen zijn klein, grotendeels kaal, ogen zitten dicht; 2 = slagpennen groeien uit, grotendeels bedekt, ogen zijn open; 3 = bijna grote meesjes.*

Soort	Week	Aantal eieren/ jongen
Pimpelmees	2	4
Pimpelmees	2	8
Pimpelmees	1	8
Pimpelmees	2	8
Pimpelmees	3	9
Pimpelmees	0	1
Koolmees	3	6
Koolmees	*	0
Koolmees	0	3
Koolmees	2	8
Koolmees	3	7
Koolmees	3	5
Koolmees	2	5
Koolmees	1	3
Koolmees	2	8
Koolmees	3	8
Koolmees	1	6
Koolmees	3	5
Koolmees	2	7
Koolmees	0	1

Het was leuk te constateren dat de mezen een veel hogere dichtheid hadden dan in de mij bekende gebieden in de binnenduinrand. Voor de Koolmees varieerde de dichtheid van 0,29 territoria/ha (Beeckesteijn 1999) tot 1,18 territoria/ha (Huis te Manpad 2000). Voor de Pimpelmees varieerde de dichtheid van 0,28 tot 1,32 territoria/ha.

Geelhoed et al (1998) vermeldt een gemiddelde dichtheid van 0,43 voor Koolmees en 0,39 voor Pimpelmees voor de landgoederen. Klein Wildhoef kwam hier met een koolmezendichtheid van 3,46 en een pimpelmezendichtheid van 2,82 ruim boven uit. Hoogstwaarschijnlijk zijn de

riante huisvestingsmogelijkheden hier de oorzaak van. Boeiend is de vraag hoeveel mezenterritoria een gebied kan herbergen bij een groot aanbod van nestgelegenheid, maar dit is iets om een volgende keer uit te zoeken.

Schoonenberg en Hoogergeest

Dit ongeveer 19 hectare grote park werd vanaf 1995 jaarlijks geteld. Om een aantal soorten die verdwenen zijn, aan bod te laten komen geeft tabel 4 de situatie van de laatste zeven jaar weer. In een vijf-jaarsoverzicht zou een aantal van deze soorten ontbreken.

*Tabel 4. Aantal territoria van broedvogels op Schoonenberg en Hoogergeest vanaf 1995. 0 = wel waargenomen/geen territoria; * = niet waargenomen.*

Soort	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Nijlgans	1	0	0	0	1	1	1
Wilde eend	5	5	7	8	10	9	11
Soepeend	8	6	7	10	7	5	6
Mandarijneend	*	*	*	*	*	1	1
Havik	*	*	*	0	1	0	*
Waterhoen	4	2	2	1	1	1	1
Meerkoet	3	2	3	2	3	2	3
Scholekster	0	1	1	2	0	1	1
Houtsnip	1	*	*	*	*	*	*
Holenduif	6	2	3	4	4	2	4
Houtduif	10	11	12	11	15	11	13
Turkse Tortel	3	4	3	2	2	3	3
Zomertortel	1	1	*	*	*	*	*
Koekoek	*	*	*	*	*	*	1
Bosuil	*	*	*	*	0	1	*
Sperwer	*	*	*	0	0	0	1
Groene Specht	0	3	1	1	0	0	2
Grote Bonte Specht	8	14	8	4	4	7	10
Winterkoning	25	8	14	14	20	15	22
Heggenmus	8	8	5	7	5	5	8
Roodborst	22	18	19	16	28	23	38
Nachtegaal	5	4	2	3	2	*	*
Merel	27	41	37	30	31	40	64
Zanglijster	5	6	3	3	3	4	9
Grote Lijster	0	*	*	*	*	*	*
Braamsluiper	*	1	*	*	*	*	*
Tuinfluiter	4	1	2	3	1	1	0

Tabel 4. Vervolg.

Soort	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Zwartkop	12	7	13	10	8	5	8
Tjiftjaf	11	13	11	12	8	8	6
Fitis	5	3	0	1	0	0	*
Grauwe Vliegenvanger	1	0	*	*	*	*	*
Staartmees	2	3	1	3	4	2	2
Glanskop	4	4	4	5	2	2	2
Pimpelmees	15	19	13	13	14	13	21
Koolmees	14	22	13	13	16	19	22
Boomklever	3	3	1	2	2	2	2
Boomkruiper	5	5	4	2	4	4	5
Wielewaal	1	*	*	*	*	*	*
Gaai	7	7	9	7	7	3	7
Ekster	6	9	6	7	6	6	6
Kauw	29	12	9	10	8	11	10
Zwarte Kraai	6	4	4	3	7	5	7
Spreeuw	10	19	3	5	3	4	3
Huismus	1	*	*	*	0	0	1
Vink	6	3	2	4	5	4	7
Groenling	1	3	2	3	2	0	1
Goudvink	0	0	1	*	*	*	*

2001 was een goed jaar voor Grote Bonte Specht, Koolmees, Pimpelmees, Merel, Zanglijster, Roodborst en Winterkoning. Mede hierdoor steeg het aantal territoria van 220 naar 312, waardoor het aantal territoria per hectare steeg van 11,7 naar 16,6. Op Hoogergeest had een paartje Sperwers, in een vrij dunne eik op een meter of zes hoogte, een nest gebouwd. Het leverde me een aardige verzameling veren van een Bonte Specht op. Twee jongen werden groot, waarvan ik er één op 30 juli gepredeerd terugvond op een twintigtal meters van het nest, de bedelroep van het andere jong klonk verderop in het bos. Op 1 augustus zag ik dit exemplaar, prachtig in de veren, boven Hoogergeest omhoog schroeven, samen met een Buizerd.

Velserbeek

Het park Velserbeek is ongeveer 32 hectare groot, stamt uit de 17e eeuw en is in de 18e eeuw in de Engelse landschapstijl omgevormd. Evenals de parken rondom Velserbeek is er een flink bestand aan oude loofbomen.
Velserbeek heeft een hertenkamp, een volière, een dierenweide, een kinderboerderij, een speelvijver, een theehuis, een hermitage, een

theeprieel en is een geliefd en druk bezocht wandelpark, waar Highland Games, braderieën, popconcerten en evangelisatiedagen worden georganiseerd.
Mobbende Winterkoninkjes en Merels attendeerden me op een Bosuil, die even later richting Waterland vloog, dus mogelijk daar thuishorend en niet in Velserbeek. De Buizerd werd diverse malen ter plekke aangetroffen, maar buiten de datumgrenzen en kon dus niet als territorium genoteerd worden. In 1993 leverden 32 soorten 202 territoria, 2001 scoorde 30 soorten en 370 territoria, een stijging van 6,3 naar 11,6 territoria per hectare. Dit grote verschil is te herleiden naar de eenden die ik wel meegeteld heb, aangezien alle exemplaren niet gekortwiekt waren en ook voor een aanzienlijk deel op de waterpartijen buiten het hertenkamp werden waargenomen. De kauwentelling blijft ook een wat lastig gegeven. In 1993 werden enkel de zekere broedgevallen geteld. In 2000 heb ik, de SOVON-criteria volgend, de grootste groep binnen de datumgrenzen genomen. Een aantal holenbroeders is spontaan flink toegenomen, evenals de lijsters, zo'n beetje de zelfde soorten als bij Schoonenberg.

Gezien de populariteit van Velserbeek als recreatiegebied, is een totale dichtheid van 11,6 territoria/ha een prima getal.

De stand van de Holenduif op de landgoederen is vrij stabiel. Piet Munsterman.

*Tabel 5. Aantal territoria van broedvogels in Velserbeek in 1993 en 2001. 0 = niet waargenomen/geen territoria; * = niet waargenomen; ? = niet geteld.*

Soort	1993	2001	Soort	1993	2001
Nijlgans	*	2	Zwartkop	8	9
Wilde eend	1	16	Tjiftjaf	13	7
Soepeend	?	5	Gr.Vliegenvanger	1	*
Waterhoen	1	4	Staartmees	*	1
Meerkoet	*	2	Glanskop	3	5
Holenduif	4	6	Pimpelmees	11	22
Houtduif	12	16	Koolmees	19	27
Turkse Tortel	3	3	Boomklever	7	6
Bosuil	1	1	Boomkruiper	6	9
Sperwer	1	*	Wielewaal	1	*
Buizerd	*	0	Gaai	4	5
Groene Specht	2	2	Ekster	5	4
Gr.Bonte Specht	5	11	Kauw	12	69
Winterkoning	26	33	Zwarte Kraai	2	6
Heggenmus	2	3	Spreeuw	4	1
Roodborst	22	25	Huismus	2	*
Merel	20	53	Vink	1	10
Zanglijster	1	7	Groenling	1	*
Tuinfluiter	1	*			

Tot slot

Jaarlijks zie ik mij genoodzaakt lange tabellen te produceren van al de algemene soorten en zeldzaamheden die de binnenduinrand te bieden heeft. Ondanks het grote culturele accent op deze natuurgebieden blijf ik het boeiende stukjes Zuid-Kennemerland vinden en mijn hond ook.

Als laatste wil ik de tellers Gert Baeyens en Leen Noordzij bedanken voor hun aandeel in het geheel en Mevrouw Kramer voor de mogelijkheid Klein Wildhoef te bezoeken.

Geraadpleegde literatuur

- Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C.J., 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 2. GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Dijk A. van 1996 Handleiding Broedvogel Monitoring Project. SOVON, Beek-Ubbergen.

- Geelhoed, S., Groot, H., Huijssteeden, E. van, Leeuwen, G. van & Nobel, P. de (red), 1998. Vogels in het landschap van Zuid-Kennemerland en de Haarlemmermeer. Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland/KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- Sluiters, J.E., 1958. Prisma Vogelboek.

Fred Hopman, Stephensonplein 7, 1972 RP IJmuiden, 0255-512391